

De trek van de Kraanvogel (*Grus grus*) in de jaren 1978 tot en met 1982 over Nederland, ten noorden van de Waal

Henk Wessels

1. Inleiding

Vanaf de herfst van 1976 houd ik mij bezig met het verzamelen van gegevens over de Kraanvogel (*Grus grus* L.) in Nederland uit het gebied gelegen ten noorden van de rivier de Waal.

Een eerste overzicht van de verzamelde waarnemingen werd gepubliceerd in Het Vogeljaar (26 : 229-236). Het betrof hier een verslag aan de hand van waarnemingen gedaan in de herfst van 1976 en die van 1977.

In het voorjaar van 1977 werden er weinig Kraanvogels gemeld. Op 28 februari trok een grote groep van 225 ex. in westnoordwestelijke richting over de buurtschap het Woold bij Winterswijk. In de periode tussen 16 en 20 maart werden er kleine groepjes gemeld uit Assen, Borne, Uffelte en Zwolle. Begin mei dat jaar verbleven er maximaal 3 Kraanvogels op de Dwingelose Heide.

Met een late waarneming van 1 ex. bij het Buurserveen kwam het totaal aantal waargenomen Kraanvogels dat voorjaar op 399 ex.

Het nu volgende verslag is gemaakt aan de hand van vele beschikbaar gestelde gegevens uit de jaren 1978, 1979, 1980, 1981 en 1982. Er is onderscheid gemaakt tussen het voorjaar, de trek naar de broedgebieden en het najaar, de trek naar de overwinteringsgebieden. Waarnemingen buiten die periode zijn in de tekst apart vermeld.

2. Methode

Om een inzicht te krijgen in het aantal passerende of verblijvende Kraanvogels in het voor- en najaar zijn er zo veel mogelijk losse waarnemingen verzameld.

Daar de Kraanvogel een soort is, die lang niet elk voor- of najaar wordt waargenomen en de waarnemingen zich vaak beperken tot bepaalde delen van Nederland zijn er om die redenen moeilijk systematische waarnemingen aan te verrichten. Door de vele waarnemingen krijgen wij toch een goed beeld van de verplaatsingen van deze trekvogel.

Er is in de afgelopen jaren een klein net van waarnemers opgebouwd. Dat het aantal waarnemers maar klein is heeft verschillende oorzaken. De kraanvogeltrek speelt zich meestal af in enkele korte perioden. De trefkans voor de waarnemer is dan ook uiterst klein. Daar komt bij dat de trek zich normaal gesproken afspeelt in een klein gedeelte van Nederland. Oost- en Zuidoost-Nederland bieden daarbij de beste kans. Bovendien is deze verslaggeving beperkt tot het deel van Nederland, dat ten noorden van de Waal ligt.

Het aantal vogelaars in Oost-Nederland, waar een kans bestaat om trekkende Kraanvogels te zien, is in vergelijking tot bijvoorbeeld de randstad vrij klein.

Veel meldingen kwamen binnen via oproepen in de plaatselijke en regionale pers en ook via de verschillende Nederlandse vogelbladen.

Alle gegevens die binnenkwamen werden ondergebracht in een kaartstelsel. Genoteerd werden: datum van waarneming, het uur van de dag of de nacht, aantal, gedrag, vliegrichting, plaats van waarneming met daarbij de waarnemer en eventueel bijzonderheden. Alle binnengekomen meldingen werden voorzien van het zogenaamde Sovonbloknnummer.

3. Problemen

Bij de verwerking van de gegevens kwamen verschillende problemen aan de orde, die ik graag even wil noemen. Bij waarnemingen overdag zullen er niet zo snel problemen ontstaan bij de determinatie. Wanneer er in het donker Kraanvogels vlogen, waren die problemen er wel.

Het moet niet uitgesloten worden geacht dat sommige waarnemers, nadat het hun bekend was dat er kraanvogeltrek was, enige groepen ganzen die in de avond en nacht overtrokken als Kraanvogels hebben gedetermineerd. Voor zover is na te gaan hebben er op de 'topdagen' van de kraanvogeltrek weinig ganzen gevlogen. Mogelijk is de determinatiefout daardoor beperkt gebleven.

Een ander niet te onderschatten probleem is dat van de aantallen. Niet zo zeer de telfouten, die bij elke telling van welke aard dan ook zullen voorkomen, maar de dubbeltellingen van groepen moeten zeker genoemd worden. Juist in zo'n geval blijkt hoe waardevol het is dat de waarnemer uitgebreid de waarneming beschrijft. Door het aangeven van tijdstip, aantal, plaats en vliegrichting zijn er vele dubbeltellingen onderkend. In de herfst van 1982 waren het maar liefst zo'n 2500 exemplaren die van het totaal aantal afgetrokken moesten worden. Het zal duidelijk zijn dat niet alle dubbeltellingen te onderkennen waren. Een troost zal kunnen zijn dat er ook groepen gemist zijn. Hoogstwaarschijnlijk zal het beeld van het algehele verloop hierdoor weinig beïnvloed worden.

Vele waarnemingen werden gedaan in de weekenden, wanneer er vele vogelaars in het veld waren. Daarbij wil ik niet de indruk wekken dat Kraanvogels alleen trekken bij voor mensen mooi weer en in de weekends!

4. Resultaten

4.1. De voorjaartrek in 1978

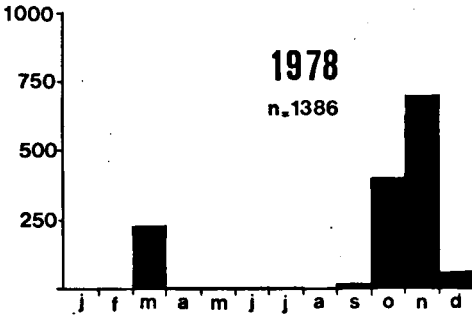
Het voorjaar van 1978 gaf weinig kraanvogel-trek te zien.

Alle meldingen kwamen uit de maand maart. Totaal werden er 228 exemplaren gezien (figuur 1). Alle waarnemingen werden gedaan in het oostelijk deel van Nederland; Uffelte, Winterswijk en in het Haaksbergerveen, waar een groep van 24 exemplaren mogelijk de nacht van 12 maart heeft doorgebracht.

Uit het wat latere voorjaar en de zomer kwamen meldingen van 1 exemplaar op 6 april ten noorden van Zandvoort en 1 exemplaar op de Boschplaat bij Terschelling op 4 mei.

Gedurende de periode van 6 tot 9 juli werd er 1 Kraanvogel waargenomen tussen enkele Blauwe Reigers (*Ardea cinerea*) bij Tynaarlo (Groningen).

Met uitzondering van begin en eind maart waaiden er voornamelijk westenwind over Nederland (figuur 2). Waarschijnlijk daardoor zullen de trekkende Kraanvogels ons land oostelijk gepasseerd zijn.

Figuur 1.

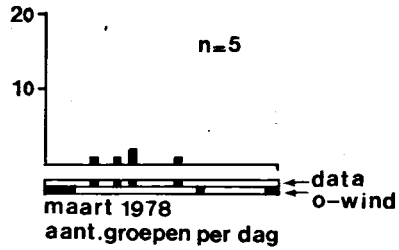
4.2. De najaartrek in 1978

Al vrij vroeg die herfst kwam er een kraanvogelmelding binnen. Op 6 september vlogen er 12 exemplaren over Harderwijk.

Het duurde echter tot begin oktober, voordat er weer trek gemeld werd. In de derde week van die maand kwamen er meerdere meldingen binnen. Aalten, Arnhem, Eibergen, Elst, Emmen, Neede en Winterswijk waren plaatsen waar Kraanvogels gezien werden. Met uitzondering van Arnhem en Elst allemaal plaatsen gelegen in oostelijk Nederland.

Het totaal aantal in oktober bedroeg 390 exemplaren, verdeeld over 19 waarnemingen. De trek hield ook in november aan. Meldingen kwamen binnen uit Denekamp, Enschede, Elburg, Tynaarlo (Gr.) en heel westelijk, op 13 november 15 exemplaren over Bussum.

Aan het eind van de maand met als goede trekdagen 28, 29 en 30 november werden er plotseling vrij veel Kraanvogels gezien. Alle meldingen van die drie dagen kwamen uit Twente en de Achterhoek. Totaal werden er in november 700 Kraanvogels gezien. De trek bleef ook begin december doorzetten. Zij het,

Figuur 2.

dat maar enkele kleine groepjes werden vermeld.

Een aardige waarneming was die van de nacht van 1 op 2 december. Om half één 's nachts vloog er een kleine groep over het dorp Aalten. Deze groep heeft steeds roepend rondjes gevlogen over het dorp tot half twee die nacht. Dit was te controleren doordat een medewaarnemer, ook woonachtig in Aalten, via de telefoon in verbinding stond met de schrijver waardoor de groep steeds te volgen was. Uiteindelijk verdween de groep om half twee in zuidwestelijke richting. Een andere bijzondere waarneming was die van 11 exemplaren bij Zoetermeer op 5 december. De laatste melding van 1978 kwam uit Friesland. Er werd 1 exemplaar gezien bij het Leekstermeer. Er werden in december totaal 56 Kraanvogels waargenomen. Het totaal aantal over de herfst van 1978 betrof 1158 exemplaren (figuur 1). Goed is te zien welke invloed oostelijke winden kunnen hebben tijdens de trek (figuur 3).

4.3. De voorjaartrek in 1979

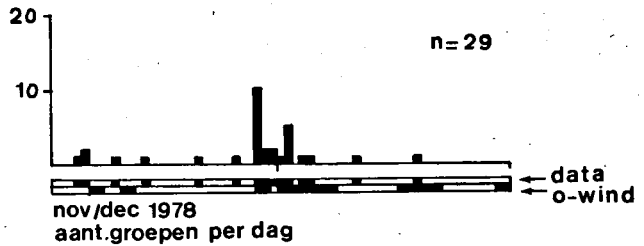
De allereerste kraanvogelmelding kwam binnen nog ver voordat er van voorjaarswee sprake zou zijn. Op 3 januari werden er 25 exemplaren overtrekkend gezien in westelijke richting boven de Posbank bij Velp.

Aan het eind van de eerste week van maart enkele groepen over Aalten, Baak en Eibergen.

Wat meer het binnenland in werden 6 exemplaren gezien boven het Wageningse Binnenveld. Medio maart verbleven er 13 exemplaren, waaronder twee juvenielen, in het Haaksbergerveen (Twente).

Vanaf half maart draaide de wind naar oostelijke richtingen. Dat hield meteen meerdere meldingen van trekkende Kraanvogels in. Uitzonderlijk was daarbij de waarneming van 17 exemplaren op 17 maart bij 'Het Hon' op Ameland. Het waren meest kleine groepen die gezien werden gedurende dat gedeelte van de maand maart. Alleen eind maart werden er twee groepen van behoorlijke omvang gemeld. Op 20 maart 150 exemplaren richting noordoost over de buurtschap Het Woold bij Winterswijk en op 31 maart maar liefst 200 exemplaren op zeer grote hoogte over de stad Arnhem naar het oostnoordoosten. De meeste trek voor dat voorjaar bleek achter de rug te zijn.

Figuur 3.

In april nog een paar meldingen van éénlingen zoals op 1 april 1 exemplaar over de Zuidpier te IJmuiden richting noord en een week later op 8 april ook 1 exemplaar bij de zeereep te Wassenaar ook vliegend naar het noorden. Een niet gedateerde waarneming was die van 1 exemplaar gezien in het voorjaar bij Scheveningen. Het is niet onmogelijk dat het hier het zelfde exemplaar betreft dat rondgezworven heeft langs de kust. Een enkeling werd waargenomen op het eiland Texel waar van 21 tot 25 april een exemplaar verbleef.

In de maand daaropvolgend, op 2 mei, werd er een Kraanvogel waargenomen op de Dwingelose Heide. Het was een juveniele vogel. Op 14 mei op de zelfde plaats ook een juveniel exemplaar. Mogelijk was het de vogel die op 2 mei aldaar werd waargenomen. Een groep van 8 exemplaren werd waargenomen op 24 mei vliegend over een camping bij Schaarsbergen.

Met een pleisterende vogel op 25 mei in een weiland bij Winterswijk en een adult exemplaar in het Haaksbergerveen op de 27e werd de reeks van waarnemingen dat voorjaar afgesloten. Totaal werden er dat voorjaar 515 Kraanvogels geteld (figuur 4).

4.4. De najaarstrek in 1979.

Op 16 september werden de eerste Kraanvogels gemeld; 10 exemplaren in zuidoostelijke richting over Eibergen in de Gelderse Achterhoek. Was de wind aanvankelijk zwak en overwegend uit westelijke richtingen geweest, omstreeks de derde week van september draaide deze over noord naar oostelijke richtingen. Vanaf dat moment werden er ook weer trekkende Kraanvogels gezien. Uit een gebied waaruit maar sporadisch waarnemingen komen, was toen ook een melding: 23 september 13 exemplaren naar zuidwest over Haren/Groningen.

In oktober werd er tot de 15e weinig trek waargenomen. In de eerste week van oktober waaide er een oostenwind. Meestal worden er dan wel waarnemingen van trekkende Kraanvogels gedaan. Dit was toen niet het geval. Hierbij moet worden opgemerkt dat het voor Nederlandse begrippen nog vrij vroeg was om trekkende Kraanvogels waar te nemen. Toen eind oktober de wind weer draaide naar noord tot oost werden er wel waarnemingen gedaan. De meeste vogels werden gezien of gehoord in de Achterhoek of Twente. Uitzonderingen daarop waren de waarnemingen van 100 exemplaren op 16 oktober over 's-Grave-

land en ook 100 exemplaren een dag later over het dorp Wehl, in de Liemers. Totaal werden er in oktober 540 Kraanvogels waargenomen. In november werden nog enkele trekkers gezien. Totaal 26 exemplaren in die maand.

In het grensgebied ten zuidoosten van Aalten werd er op twee Kraanvogels, die overvlogen, vanuit Duitsland geschoten!

Dit was tevens de laatste waarneming van 1979 waarbij het totaal over die herfst op 1108 vogels kwam (figuur 4).

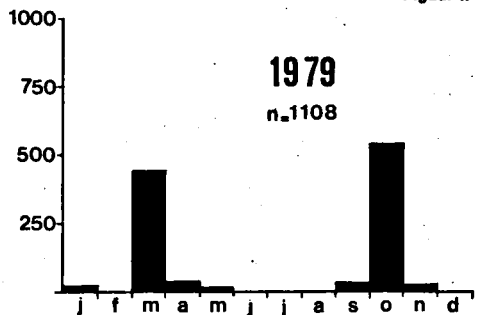
4.5 De voorjaarsstrek in 1980

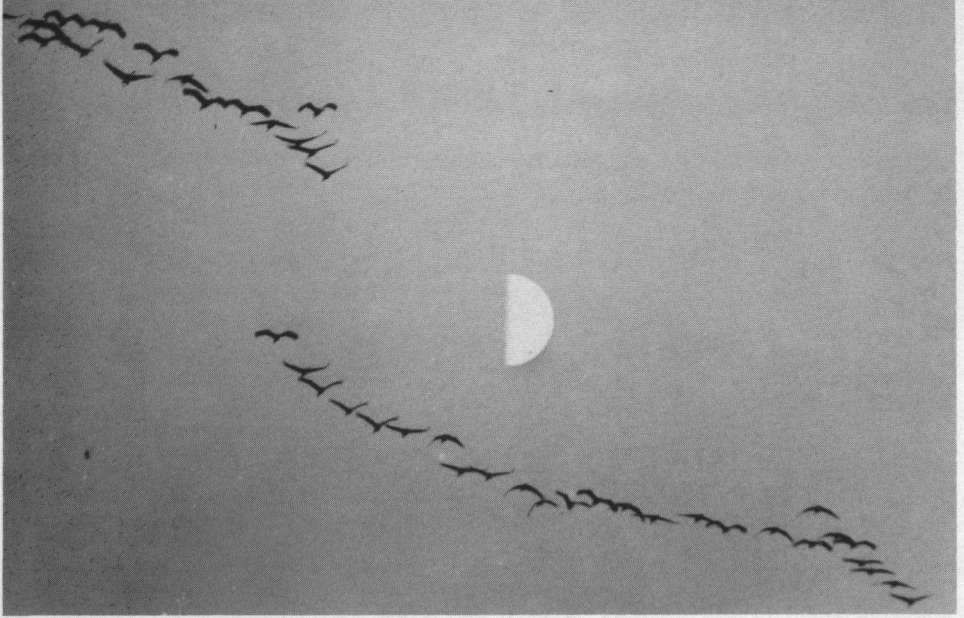
Het nieuwe jaar was nog maar net begonnen of de eerste melding van trekkende Kraanvogels kwam binnen. Op 3 januari 15 exemplaren bij Eibergen. Vier weken later op 3 februari wederom een melding uit Eibergen. Nu een kleinere groep van 8 exemplaren (bij deze toch wel erg vroege waarnemingen moet verwisseling met ganzen uitgesloten worden geacht). Opmerkelijk was de groep van 5 Kraanvogels, die op 25 februari gezien werd komend vanuit de richting Vlieland, boven de polder Eendracht op het eiland Texel.

De maand maart werd een maand met massale kraanvogeltrek. Te beginnen op 1 maart werden er die maand op 22 dagen trekkende Kraanvogels gezien! Als wij de weergegevens over die maand bekijken dan valt op dat er in maart op 23 dagen oostenwind was (figuur 5). In de figuur is goed te zien dat de trek over Nederland vrijwel samenvalt met de dagen waarop er een oostenwind waaide.

De Kraanvogels, die door de aanhoudende oosten wind ons land 'inwaaiden', werden in de tweede week verrast door perioden met mist waardoor verschillende groepen aan de grond gingen.

Figuur 4.

Kraanvogeltrek boven het eiland Rügen, oktober 1974.

Foto: Günter Tiede.

Op het kaartje zijn de pleisterende vogels per Sovonblok aangegeven (figuur 6). Gedurende de hele maand maart verbleven er meerdere groepen aan de grond. Op sommige plaatsen werd baltsgedrag waargenomen.

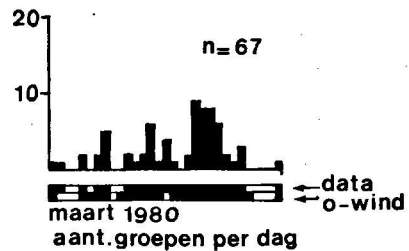
Er kwamen in maart totaal 74 meldingen binnen die het totaal brachten op 2608 Kraanvogels voor die maand. Ook in het zuiden van Nederland bleek er massale doortrek van Kraanvogels te zijn. De aantallen, waar daarover gesproken werd, waren echter veel groter dan in het gebied benoorden de Waal het geval was (Vergoossen 1981).

Gezien het feit dat er relatief weinig Kraanvogels werden waargenomen in Midden- en West-Nederland viel te verwachten dat de grote groepen, die in Limburg werden waargenomen en waarvan werd aangenomen dat ze Limburg ten noorden van Roermond hebben verlaten, grotendeels ten oosten van ons land voorbij zijn getrokken. De oostenwind heeft er daarbij voor gezorgd dat Twente en de Achterhoek een behoorlijk aantal meekregen.

In april werden er nog verschillende groepen waargenomen. Totaal 41 exemplaren verdeeld over 13 meldingen. Een late westelijke waarneming was die van 10 exemplaren op 14 april in Noord-Holland bij Wormer-Jisperveld. Tussen 16 en 18 april verbleef er een Kraanvogel bij Purmerend. In de maand mei werden er totaal 14 Kraanvogels gemeld. Waarvan 3 exemplaren op Texel, 5 exemplaren bij Paterswolde en 6 exemplaren bij Lichtenvoorde. Het totaal aantal gemelde Kraanvogels in het voorjaar van 1980 was 2691 exemplaren (figuur 7).

4.6. De najaarstrek in 1980

Dat de trefkans om Kraanvogels te zien in het gebied benoorden de Waal niet altijd even groot is blijkt wel uit het minimale aantal waarnemingen in de herfst van 1980. In Zuid-

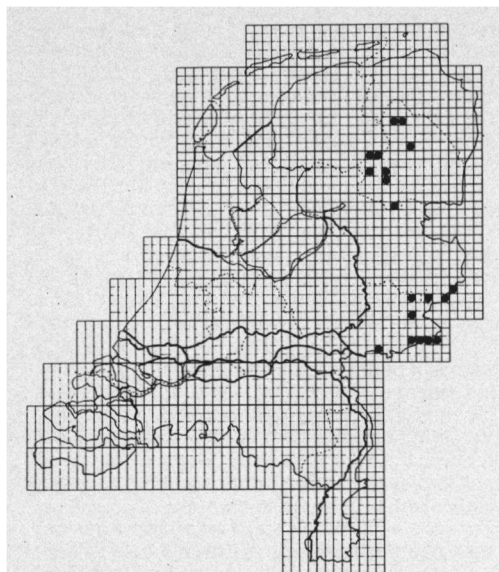
Figuur 5.

Nederland, met name in Zuid-Limburg, werd er behoorlijke doortrek waargenomen (Vergoossen 1981). Werden er in het voorjaar veel Kraanvogels gezien in de oostelijke provincies, in de herfst wanneer de trekroute oostelijker verloopt (Glutz von Blotzheim 1973) zijn het maar enige tientallen, die gemeld worden uit de Achterhoek en Twente. In oktober werden er 210 exemplaren gezien. Alle meldingen vielen in de periode van half tot eind oktober. Begin november ook nog enkele met als laatste datum 8 november wanneer een 'redelijke' groep over Aalten vliegt.

Uit het westen van Nederland kwam een waarneming van 1 exemplaar bij Zoetermeer. Het totaal over november was 67 exemplaren. Het herfsttotaal kwam daarmee op 277 vogels (figuur 7).

4.7. De voorjaarstrek in 1981

Op nieuwjaarsdag werden er 35 Kraanvogels gezien vliegend in zuidoostelijke richting in de omgeving van Varsseveld in de Gelderse Achterhoek. Februari bleef zonder Kraanvogels, waarna op 8 maart twee meldingen uit het westen van Nederland. Rond het middaguur 8 exemplaren tussen Leidschendam en Leiden en om 11.30 uur ook 8 exemplaren bij Santpoort. Gezien de vliegrichting die noord was, zou het zeer wel mogelijk zijn dat het

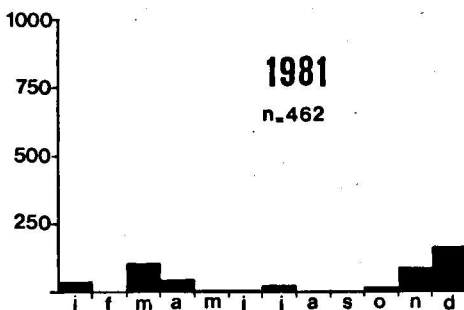
Figuur 6. Pleisterplaatsen van de Kraanvogel in de maand maart 1980 per Sovon-blok.

hier om de zelfde groep vogels ging. Totaal werden er in maart 104 exemplaren gezien. In april werden er in totaal 44 Kraanvogels waargenomen. In de periode van 5 tot en met 11 april verbleven er 14 exemplaren in de Onnerpolder, ten noordoosten van Haren in de provincie Groningen. Op 17 april vloog er een eenzame Kraanvogel hoog boven Bergen aan Zee richting noord-noordoost. Het totaal aantal waargenomen Kraanvogels kwam dat voorjaar op 207 exemplaren (figuur 8). Vermeld dient te worden de waarneming van een adulte vogel die overzomerde op de Dwingelose Heide.

Een maand, waarin normaal gesproken geen Kraanvogels worden gezien, is de maand juli. Het zijn dan meestal enkelingen die overzomeren. Toch werd er op 21 juli een groep van omstreeks 20 exemplaren gezien boven Nieuw-Buinen.

4.8. De najaarstrek in 1981

De eerste najaarswaarneming werd gedaan op 16 oktober in Driebergen; 3 exempla-

Figuur 8.

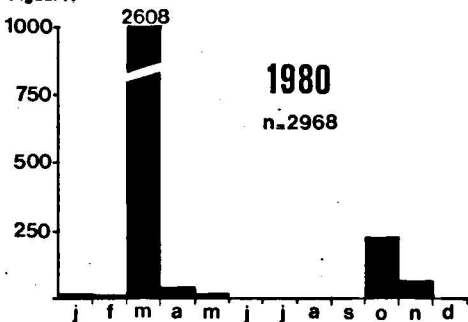
ren richting zuid. Een tweede en tevens laatste melding voor oktober is die van een groepje van 10 Kraanvogels op de 21e over Uffelte in Drenthe. November ging rustig van start. Zeven en acht november zijn dagen waarop meerdere groepen worden waargenomen; Beilen, Borculo, Dwingelose Heide, Elbergen en Wapserveen. Op 15 november werden er 's avonds overtrekkende Kraanvogels gehoord boven de gemeente Wageningen.

Met de 21 exemplaren op 17 november te Borger komt het aantal voor november te staan op 88 exemplaren. In de maand december kwamen er nog drie meldingen binnen. Op 13 december 3 exemplaren in de Havikerwaard bij de Steeg voedselzoekend. Op 14 december 1 exemplaar in de sneeuw bij Beltrum en als laatste waarneming van 1981 een grote groep van 150 vogels richting zuid over het Beuningerachterveld bij Losser in Twente. Het totaal aantal vogels komt voor die herfst op 255 exemplaren (figuur 8).

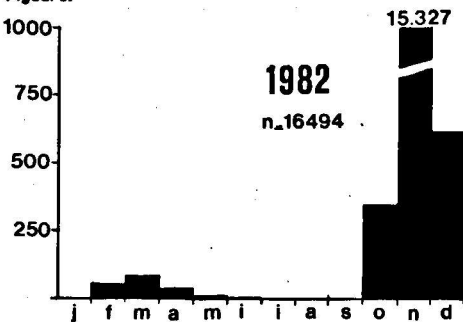
4.9. De voorjaarstrek van 1982

De maand februari gaf een totaal van 60 Kraanvogels, die in één groep gezien werden op de 23e bij Elbergen, vliegend in noordoostelijke richting. De voorjaarsmaand met de meeste kans trekkende Kraanvogels te zien, maart gaf dat voorjaar weinig trek te zien. Op 7 maart 1 exemplaar overvliegend bij Driebergen. Op 8 maart 11 exemplaren bij Dwingeloo en twee groepen over Aalten. De 21e maart werden de laatste Kraanvogels van die

Figuur 7.

Figuur 9.

maand gezien: 18 exemplaren foeragerend op een akker bij Nijensleek (D.). Totaal werden er in maart 81 exemplaren gezien. De maand april gaf een totaal van 48 Kraanvogels die werden gezien in Aalten, Azewijn, Diever, Driebergen, Den Helder, het eiland Griend, Meerkerk-Ameide en Uffelte. Ook in mei werden er Kraanvogels gezien, op de 28e bij Den Helder 3 exemplaren.

In de zomermaanden van 1982 pleisterde er een Kraanvogel rond het Lauwersmeergebied. Vele waarnemingen kwamen daarvan binnen. Het totaal aantal getelde Kraanvogels in het voorjaar van 1982 bedroeg 194 (figuur 9).

4.10. De najaarstrek van 1982

In sterk contrast met het voorjaar van 1982, maar ook in vergelijking met voorgaande onderzoeksjaren, staan de aantallen die werden waargenomen in de herfst van 1982.

Niet alleen in het gebied ten noorden van de Waal, maar ook in het gebied ten zuiden van de Waal werd massale trek waargenomen. Het onderstaande geeft een overzicht met bijbehorende figuren van deze massale trek in het onderzoeksgebied ten noorden van de Waal. Vooraf zou ik enkele opmerkingen willen plaatsen (zie ook 3.).

* Van de door W. Vergoossen van het door hem gecoördineerde gebied bezuiden de Waal genoemde aantallen zal mogelijk een groot deel van de vogels ook reeds in het gebied benoorden de Waal zijn geteld.

* Gezien laatstgenoemd gegeven lijkt het mij dan ook niet juist de aantallen, die in het zuidelijk gebied zijn opgegeven, op te tellen bij de aantallen, die bekend zijn geworden uit het noordelijk gebied.

* Teneinde een totaal overzicht over heel Nederland te verkrijgen zal dit jaar door beide coördinatoren een totaalverslag samengesteld worden. Daarbij zullen ook gegevens uit het buitenland gebruikt worden.

4.10.1. De verwerkte gegevens uit de herfst van 1982

De in de zomer rond het Lauwersmeergebied vertoevende Kraanvogel werd ook in de maand september gemeld. Een tweede melding in september was die van een groep van 13 exemplaren trekkend op de dertigste bij Eibergen. In de maand oktober werden er in totaal 340 exemplaren waargenomen. Ze werden gezien in Arnhem, Babberich, de Boschplaat, de Ermelose Heide, Lemmer, Markelo, het Nationaal Park de Hoge Veluwe, Otterlo, Oudemirdum, Rijperkerk, Schiermonnikoog, Winterswijk en in Zuidelijk Flevoland. De gemiddelde groeps grootte was 20 exemplaren. Toen de coördinator van zuidelijk Nederland en ik contact hadden kwamen wij tot de conclusie dat er nog maar weinig Kraanvogels gevlogen hadden die herfst.

Wij konden toen echter nog niet weten dat de trek enkele dagen later massaal zou doorkomen. De wind die, evenals eind oktober, uit zuid tot zuidwest kwam draaide begin novem-

ber naar oostelijke richtingen en nam toe. Nadat er op 3 en 4 november enkele tientallen gezien waren werden er op de 5e november maar liefst 6.739 Kraanvogels gemeld.

Door de harde oostenwind kwamen de meldingen, niet alleen meer uit Twente en de Achterhoek, zoals normaal gebeurt maar ook uit het westen van het land (figuur 10). De trek hield aan tot en met de 11e november. Na de eerste topdag volgden er nog enkele dagen met zeer hoge aantallen. Zo werden er op 6 november 4.998 exemplaren gezien, op de 7e 1000-tal en op 8 november 1285 exemplaren. Het aantal van de eerste topdag op 5 november zal waarschijnlijk nog wat aan de te lage kant zijn daar deze dag op een vrijdag viel. Zoals bekend zijn in het weekend veel meer mensen in de gelegenheid in het veld te zijn. Verschillende mensen namen dan ook waar tijdens hun werk waarbij klanten verbaasd achterbleven of telefoongesprekken werden verbroken. Enthousiasme alom.

Zeker in het westen van Nederland waar het toch een buitenkansje is Kraanvogels te zien. Tijdens een telefoonstafette met het doel om zoveel mogelijk vogelaars in den lande te bereiken bleek meermalen dat vogelaars in het westen verbaasd waren mijn vraag te horen of er soms ook Kraanvogels gezien waren in hun woonomgeving!

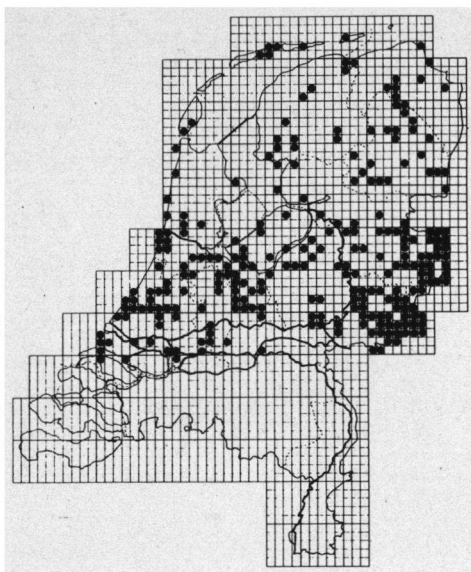
De hele maand november bleven er nog kraanvogelmeldingen binnenkomen. De laatste datum in november waarop Kraanvogels gezien werden is, die van 21 november toen er een tiental overvlogen bij Amersfoort. Opgemerkt dient te worden dat verschillende groepen Kraanvogels enkele weken hebben rondgezworven. Zo is het niet onmogelijk dat de meldingen uit december deels nog vogels zijn die in november in Nederland al waren gemeld. Het zal duidelijk zijn dat zulke dubbel-tellingen moeilijk zijn te onderkennen.

Wederom vielen de meeste dagen met trek samen met de dagen waarop er een oostenwind waaide (figuur 12).

Frappant is wel dat er begin december een opleving kwam in de reeks van waarnemingen nadat op 21 november de laatste waren gezien. Tot en met 8 december werden er in die maand elke dag Kraanvogels gezien. Het totaal aantal gemelde exemplaren over december is 618. Een toch wel erg hoog aantal voor december.

Het totaal aantal waargenomen Kraanvogels in de herfst van 1982 komt uiteindelijk neer op 16.494 vogels! (figuur 9).

Het aantal pleisteraars was gezien het aantal doortrekkende vogels erg laag. Totaal over de hele herfst berekend 456 ex. verspreid over het hele gebied. Van lange duur was het pleisteren. Door verschillende oorzaken zoals, verkavelingen, grondwaterspiegelverandering langstelling voor de Kraanvogels en niet alleen van vogelaars. Het is bekend geworden dat jagers pleisterende Kraanvogels veront-rusten. De goede niet te na gesproken, oog

Figuur 10. Verspreiding van de Kraanvogel per Sovon-blok in de herfst van 1982.

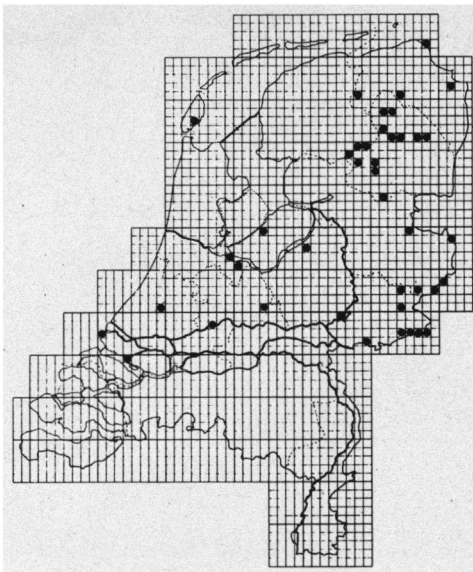
voor deze bijzondere vogels was er niet en de jacht moest worden voortgezet.

Er zijn veel foto's en films gemaakt waarbij, net zoals bij het veldwerk, wel verstoring zal zijn opgetreden.

5. Kraanvogels en pleisterplaatsen

De pleisterplaatsen, terreinen waar Kraanvogels voor kortere of langere tijd vertoeven om te rusten of voedsel op te nemen, zijn over de onderzoeksperiode weergegeven op een kaartje. Zowel de pleisterplaatsen in het voorjaar als ook die in het najaar zijn hierbij in een kaartje verwerkt (figuur 11).

Het gebied benoorden de rivier de Waal biedt helaas niet veel mogelijkheden meer voor pleisteren. Door verschillende oorzaken zoals, verkavelingen, grondwaterspiegelingen, recreatie, wegeaanleg kortom ontsluiting van het buitengebied met voor de Kraanvogels alle problemen van dien. De tijden zijn bijna voorbij dat Kraanvogels ongestoord neer kunnen strijken zonder opgeschrikt te worden door recreanten, die veelal ook de ge-

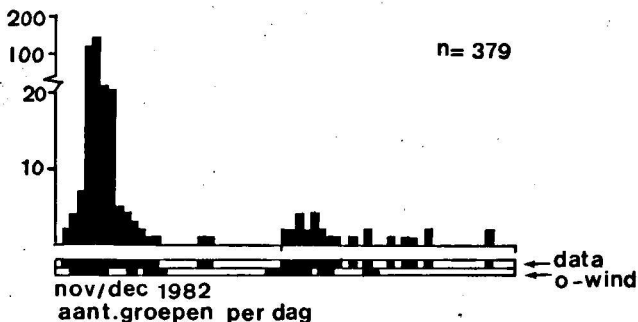
Figuur 11. Plaatsen waar tussen 1978 tot en met 1982 pleisterende Kraanvogels zijn waargenomen, vermeld per Sovon-blok.

bieden die opengesteld zijn bezoeken zonder zich er van bewust te zijn dat juist rust voor de Kraanvogels van levensbelang is.

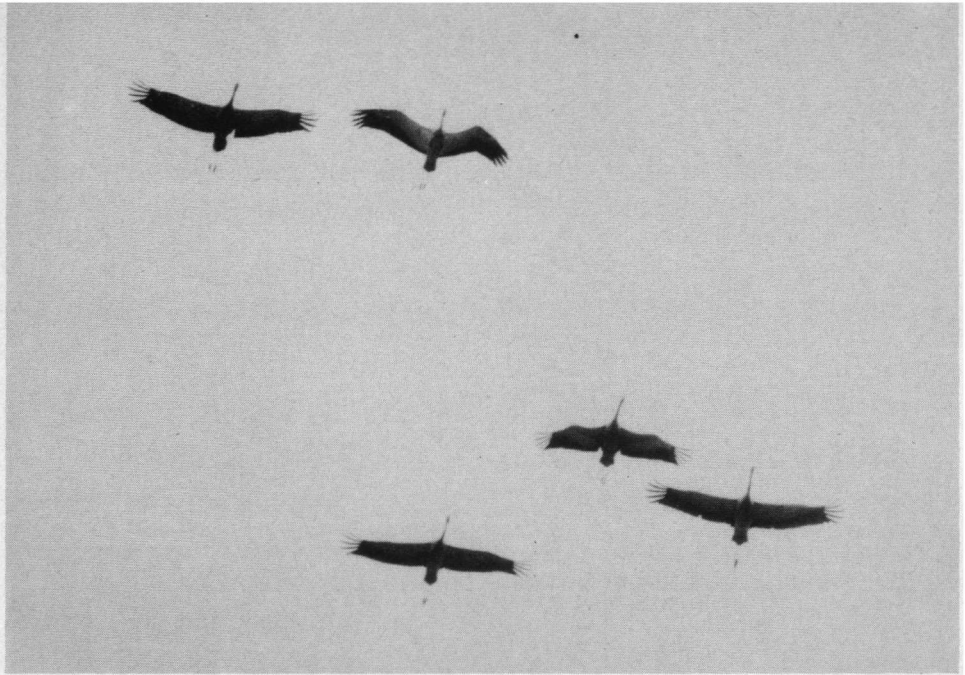
Ik zou dan ook willen pleiten voor het afsluiten van de nog schaarse pleisterplaatsen tijdens de doortrekperiode van de Kraanvogel. Wil de Kraanvogel die ook buiten Nederland bedreigd wordt, waarbij ik denk aan broedplaatsverstoring, biotoopveranderingen, hoogspanningsnetten en de jacht, een kans hebben voort te bestaan als individu maar ook als populatie als facet van een veel groter geheel dan zullen maatregelen op en van niveau van zeer groot belang zijn!

6. Samenvatting

Aan de hand van de bovengenoemde gegevens zal het duidelijk zijn dat de Kraanvogel een jaarlijks terugkerende doortrekker is in voor- en najaar. Per jaar kunnen de aantallen nogal verschillen. Het al of niet zien van trek hangt zeer nauw samen met de weersgesteldheid. Niet alleen in Nederland, maar ook elders in Europa. Vooral de wind en de wind-

Figuur 12

Kraanvogeltrek, Bövringe Sjön, Zweden, september 1977.

Foto: René Stet.

kracht maar ook de temperatuur spelen daarbij een rol en daarbij uiteraard ook de tijd van het jaar. Samenvattend kan gesteld worden dat van 1980 het voorjaar en van 1982 het najaar de uitschieters waren in de onderzoeksperiode waarbij grote aantallen werden waargenomen. 1981 was daartussen een jaar met zeer weinig trek zowel in het voorjaar als ook in het najaar. Daarbij werden in het voorjaar van 1980 vrij veel pleisterende Kraanvogels waargenomen.

7. Dankwoord

Het zal begrijpelijk zijn dat iedereen onmogelijk persoonlijk bedankt kan worden voor het beschikbaar stellen van de gegevens. Een bijzonder woord van dank gaat uit naar Johan Bekhuis, Ger Blok, Arend van Dijk, Adrie Hottinga, Henk J. Lichtenbeld, Jaap Taapken, VWG Twente. Willie, Berrie en Janneke bedank ik voor het aannemen van alle telefoontjes en Wim de Leeuw voor het doorlezen van het concept.

Op het moment dat ik de laatste hand leg aan dit verslag zijn de eerste voorjaarsmeldingen al weer binnen...

■ Henk Wessels, Orion 12, 7122 XG Aalten, 05437-4437.

Aalten, april 1983.

LITTERATUUR:

- Archief Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland.
 Archief Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe. Waarnemingen van 1978 t/m 1982.
 Archief Twentse Vogelwerkgroep.
Berg, R. van de (1983): Kraanvogels boven Amsterdam. De Krulsbek 26(2): 55-56.
Deppe, H.J. (1978): Zum Herbstzug des Kranichs (*Grus grus*) im mecklenburgischen Binnenland. Die Vogelwarte 29: 159-178.
Deppe, H.J. (1978): Witterungsbedingte Steuerungsfaktoren beim Herbstzug des Kranichs (*Grus grus*) in Mitteleuropa. Die Vogelwarte 29: 178-191.
Dijk A.J. van & B.L.J. van Os (1982): Vogels van Drenthe. Assen.
Geldermans, F. (1982): Waarnemingenlijst november 1982. De Steenloper 1 (6): 1.
Glutz von Blotzheim, Urs N. & Kurt M. Bauer (1973): Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 5: Galliformes und Gruiformes: 556-606.
Hottinga, A. (1982): Kraanvogeltrek op de Noord-Veluwe. Anser 19 (4): 4-5.
Huijssteeden, E. van (1982): Veldwaarnemingen in Zuid-Kennemerland. De Fitis 18 (6): 197.
Jong, J. de (1983): Veldwaarnemingen. Vanellus 36 (1): 19-20.
Klaveren, F. van (1982): Herfsttrek van Kraanvogels (*Grus grus*) In het Gool. De Korhaan 17 (1): 13-18.
KNMI (1978, 1979, 1980, 1981, 1982): Maandoverzichten van het weer in Nederland. De Bilt.
Marquenie, J.G.M. (1982): Kraanvogels op Voorne en Goeree. Het Vogeljaar 30 (6): 329-330.
Rijkdienst voor IJsselmeerpolders (1982): Zeldzame exemplaren. Cultuurrijp 18 (11): 10.
Schot, W.E.M. van de (1982): Waarnemingen in de regio Amsterdam, september t/m november 1982. De Gierzwaluw 20 (4): 136.
Smit, W. (1983): Veldwaarnemingen. Anser 20 (1): 15.
Smits, J. (1983): Waarnemingen t/m december 1982. De Praatpaal 1 (1): 17.
Vergoossen, W.G. (1981): Kraanvogeltrek over Limburg in 1980. In Vogelvlucht 4 (3): 97-103.
Vergoossen, W.G. (1982): Pleisterplaats-reservaten voor Kraanvogels een urgente zaak. Het Vogeljaar 30 (6): 327-328.
Wessels, H. (1978): De trek van de Kraanvogel (*Grus grus*) in de jaren 1976 en 1977 over Nederland ten noorden van de Waal. Het Vogeljaar 26 (5): 229-235.
Witte, S. de (1982): Veldwaarnemingen no: 31. De Grutter 6 (6): 129.

Grote groep Kraanvogels in Twente

Op 21 maart 1980 gingen P. Buurman en ondergetekende, na een tip dat er zich ongeveer 50 Kraanvogels zouden bevinden in de omgeving van Enschede, op onderzoek uit.

Omstreeks 7.30 uur hoorden wij het geluid van enkele Kraanvogels in het grensgebied met Duitsland. Na ongeveer 10 minuten werd ons geduld beloond en zagen wij de eerste Kraanvogels overvliegen. Enkele ogenblikken daarna zagen wij plotseling een zeer grote groep Kraanvogels in onze richting komen aanvliegen. De vogels kwamen van achter een bosperceel vanwaar zij opvlogen. Bij het tellen kwamen wij op een aantal van minimaal 375 vogels, terwijl wij op andere plaatsen ook nog enkele vogels hoorden roepen. Een gedeelte van deze grote groep ging in onze omgeving op een maisstoppelland aan het foerageren. Met een telescoop 30 x 75 konden wij de vogels zeer goed waarnemen. Een onderzoek in de omgeving leverde nog een groep Kraanvogels op, die eveneens op een maisstoppelland aan het foerageren was, waarschijnlijk het andere gedeelte uit de eerste grote groep.

Volgens een Duitse jachtopziener zouden de vogels reeds enkele dagen aanwezig zijn en zouden het er volgens hem minstens duizend zijn. Dit aantal kan ik door onze waarneming niet ondersteunen. Volgens mij lag het aantal op 21 maart op ongeveer 400 vogels, die overal in de omgeving aan het foerageren waren.

De vogels zijn waarschijnlijk tijdens de trek door het koude weer opgehouden. Om ongeveer 17.30 uur werden er door enkele andere vogelaars op de zelfde plaats nog 214 Kraanvogels geteld, en op 22 maart 's morgens ongeveer het zelfde aantal, die echter in noord-oostelijke richting vertrokken toen er op Duits gebied geschoten werd.

Ook door andere vogelaars werden er op deze dagen Kraanvogels waargenomen, onder andere op 18 maart 40 exemplaren vliegend boven Enschede en op 21 maart ongeveer 40 exemplaren boven Losser.

■ L.W. Hassing, Overdinkelsestraat 107, 7581 CT Losser
05423 - 3519.

Optimisme over Dayal lijst

Ornithologen zijn optimistisch gestemd over het behoud van de Dayal Lijster van de Seychellen. In 1965 konden nog maar twaalf van deze vogels op de eilanden voor de Oostafrikaanse kust worden geteld. Met steun van het Wereld Natuur Fonds is een project uitgevoerd waardoor de soort nog net voor uitsterven is behoed. Vanaf het Fregate-eiland worden nu van deze 'Magpie-robins' overgebracht naar het naburige Aride-eiland waar de omstandigheden tot behoud beter zijn. Hiertoe is overgegaan nadat op Fregate dank zij een goede bescherming een hechte populatie was bereikt. Voor de operatie is een extra staf aan-

gesteld voor het vangen en ringen van de vogels en voor het transport en vooral voor de voeding. Er moeten voor het laatste dagelijks een 300 kakkerlakken worden verzameld. Er worden nu voorbereidingen getroffen om vooral de verwilderde katten uit het nieuwe broedgebied te houden. Jongen verblijven enige dagen hulpeloos op de grond voordat zij kunnen vliegen. Katten zijn er de oorzaak van dat de Dayal Lijster van de meeste eilanden is verdwenen en bijna was uitgestorven.

Achthonderdjarige geboortedag van de heilige Franciscus van Assisi

Achthonderd jaar geleden werd Sint Franciscus van Assisi geboren en dit feit werd gevierd in de kleine Italiaanse stad Gubbio met een internationale bijeenkomst over wereldvrede en het milieu.

De titel van de bijeenkomst, Terra Mater (Moeder Aarde) is een citaat uit het gebied van de heilige. Uit heel Europa kwamen milieugroepen bijeen. Een bewijs dat de Franciscaanse ideeën over het éénzijn met de natuur opnieuw aan populariteit winnen. Onder de afgevaardigden bevonden zich ook van het Europees Milieu Bureau en Italia Nostra.

Door het toenemende belang van milieuvraagstukken en de opkomst van de 'groene' ecologiepartijen op het Europese politieke toneel ziet het er naar uit dat de Franciscaanse filosofie in de toekomst meer invloed zal krijgen.

Op de bijeenkomst in Gubbio werden heden-daagse onderwerpen besproken, zoals milieubescherming, ontwapening, internationale samenwerking en de kloof tussen de landen in het 'rijke' noorden en het 'arme' zuiden.

In West-Duitsland hebben natuurbeschermers de 800ste geboortedag van de heilige Franciscus van Assisi met een actie besloten. Zij hebben zo veel mogelijk kaarten verstuurd aan de president van de republiek in Italië, met het verzoek de barbaarse schietpraktijken op de trekvogels nu eindelijk eens stop te zetten.

De Italiaanse tekst, die wij ook vanuit Nederland aan de president kunnen zenden luidt als volgt:

Signor Presidente,
nell' occasione dell'800 anniversario della nascita di San Francesco 'Assisi, Patrono d'Italia e protettore degli animale, chiedo il suo umano consenso e il suo autorevole intervento per porre fine alla barbarica pratica del TRIO A VOLO egnobile manifestazione di crudele inciviltà, indegna del nostro Paese.
Uw kaart dient u te richten aan: Al Presidente della Repubblica, Quirinale, 00187 ROMA, Italië.

Wilt u hieraan meewerken, dan wordt u verzocht uw kaart zo spoedig mogelijk te verzenden.

Overstelp de Italiaanse president met uw kaarten...